

УДК 336.717

К.О. Озерянська, Національний банк України

ПРОЦЕС НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВПЛИВУ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ЯК ОБ'ЄКТ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

У статті проаналізовано причини, які призвели до виникнення кризових процесів у діяльності системи банків України. Окреслені основні проблеми, з якими зіткнулася банківська система впродовж останніх місяців. Дана оцінка активній діяльності банків з кредитування та наведено динаміку темпів приросту наданих кредитів в національній та іноземній валютах. Охарактеризована діяльність Національного банку України, спрямована на підтримку банків. Наведено прогнози можливого виходу з кризи.

Ключові слова: банк, кредитування, криза, нагляд, ризик.

Постановка проблеми. Світова економічна криза (за всіма ознаками) лише розгортається. Її руйнівні дії з фінансового сегмента економіки перекидаються на реальний сектор. Фінансова система і реальна економіка – це єдине ціле. Жодна з країн, зокрема й Україна, не має будь-яких шансів уберегтися від її руйнівних наслідків. Зазначене підкреслює актуальність теми дослідження, оскільки, незважаючи на те, що економічна криза, що розгортається, є справді світовою, кожна країна змушена буде самостійно долати її наслідки з урахуванням особливостей національної економіки.

Проте не варто сподіватися на те, що ряд заходів державного втручання у фінансову систему можуть убезпечити світову економіку від подальшої ескалації системної кризи. Більшість заходів спрямовані лише на подолання наслідків кризи, тоді як “за кадром” залишаються її витoki. Якою буде руйнівна сила кризи, як довго вона триватиме, на якому витку розвитку економіки опиниться Україна після подолання наслідків кризи у порівнянні з іншими країнами – зазначені питання на сьогодні залишаються без відповіді.

Аналіз останніх досліджень. Питання дослідження причин світової фінансової кризи, аналіз дисбалансу в економіці та пошук шляхів подолання наслідків зазначеної кризи є предметом дослідження таких зарубіжних та вітчизняних економістів, теоретиків і практиків: А. Гальчинського, А.М. Мороза, М.І. Савлука, В.С. Стельмаха, А.П. Яценюка та інших. Багато хто з авторів стверджує, що фінансові потрясіння, які зараз переживає світова економіка, матимуть радикальні наслідки і підйом, який традиційно настає після кризи, змінить світову економіку і ознаменує новий етап її розвитку. І вже сьогодні необхідно враховувати можливі зміни для адекватного реагування і нівелювання потрясінь і ексцесів для всіх суб'єктів економіки.

Мета статті – вивчити та проаналізувати вплив світової фінансової кризи на діяльність банківської системи України для визначення можливостей та оптимальних шляхів протистояння національного банківського сектора

руйнівним процесам зазначені кризи з урахуванням особливостей економіки України та реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом у банківській системі України спостерігається наявність кризових процесів, які є наслідком нестабільності на глобальних фінансових ринках, погіршення макроекономічних показників і політичної невизначеності, що призвело до відтоку депозитів, скорочення пропозиції коштів на внутрішніх грошових ринках і волатильності валютного курсу.

На думку західних фахівців і економістів-практиків, світова фінансова криза розпочалася ще в 2007 році, а ряд країн, зокрема й Україна, за їхніми уявленнями, перебували наче на острові і демонстрували економічне зростання. Зараз зазначена криза розповсюдила свій вплив на українську економіку, проте наслідки протікання кризових явищ ще не досягли всієї можливої максимальної глибини.

Фахівці прогнозують, що якість банківських активів, імовірно, буде погіршуватися в міру перевірки часом кредитних портфелів, скорочення ліквідності в економіці і потенційного збільшення боргового навантаження на позичальників з валютними кредитами, що не мають доходів в іноземній валюті.

Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings (далі – Агентство) розглядає як позитивні заходи, розпочаті Національним банком України (далі – НБУ) з метою підтримки ліквідності банківського сектора, однак припускає, що вони можуть виявитися недостатніми у випадку подальшого погіршення ринкової кон'юнктури, повідомляє агентство “Інтерфакс Україна” [3]. Агентство нагадує, що складнощі з ліквідністю і якістю активів в останні дні вже призвели до негативних рейтингових дій по двох банках – “Родовід Банку” і банку “Надра”. На думку Агентства, Україна, як і багато інших економік у світі, у даний час зіткнулася із сполученням напруженої ситуації з ліквідністю на міжбанківському ринку, різким зниженням цін активів, дефіцитом кредитних ресурсів і уповільненням економічного зростання.

Крім того, ризики для банківського сектора України підсилюються такими факторами, як швидке зростання обсягів кредитування в останні роки, політична невизначеність і відсутність ефективності у роботі уряду напередодні грудневих виборів до парламенту [3].

Протягом трьох кварталів поточного року обсяг кредитів, наданих українськими банками, зріс на 29,4 % і досяг 628,1 млрд. грн., за відповідний період 2007 року зростання становило 52,2 %. Незважаючи на нижчі темпи зростання обсягу кредитних операцій протягом дев'яти місяців 2008 року порівняно з відповідним періодом минулого року, частка наданих кредитів у загальних активах банків з початку року збільшилася від 78,4 до 80,2 %.

Іншими негативними факторами Агентство називає волатильність обмінного курсу гривні стосовно долара США при високій частці валютного кредитування.

За підсумками 9 місяців поточного року темпи приросту кредитів в іноземній валюті були вищими, ніж у національній (33,1 проти 25,4 %) (рис. 1).

Обсяг кредитів в іноземній валюті з початку 2008 року збільшився на 83,1 млрд. грн. до 334,3 млрд. грн. (в національній – на 59,5 до 293,8 млрд. грн.), а їх частка з початку року зросла від 51,7 до 53,2 % від загального обсягу наданих кредитів. Вищі темпи зростання кредитування в іноземній валюті були зумовлені, головним чином, високими темпами кредитування суб'єктів господарювання в іноземній валюті (43,4 проти 23,8 % в національній).

Ймовірним наслідком ситуації, що склалася в національному банківському секторі, може стати погіршення якості активів банків, причиною якого буде, зокрема, зниження якості кредитного портфеля банків як найвагомішої частини активів.

Будь-яка криза банківської системи призводить до погіршення її фінансових результатів. Не є винятком і те, що за підсумками останніх місяців поточного року поповниться список фінансових установ, що потрапили під нагляд, санацію чи навіть ліквідацію з боку НБУ, можливо, посиляться процеси укрупнення. Протягом жовтня поточного року збільшився відтік роздрібних депозитів після виникнення проблем у шостого за розміром банку країни “Промінвестбанку” (за повідомленням Агентства) [3].

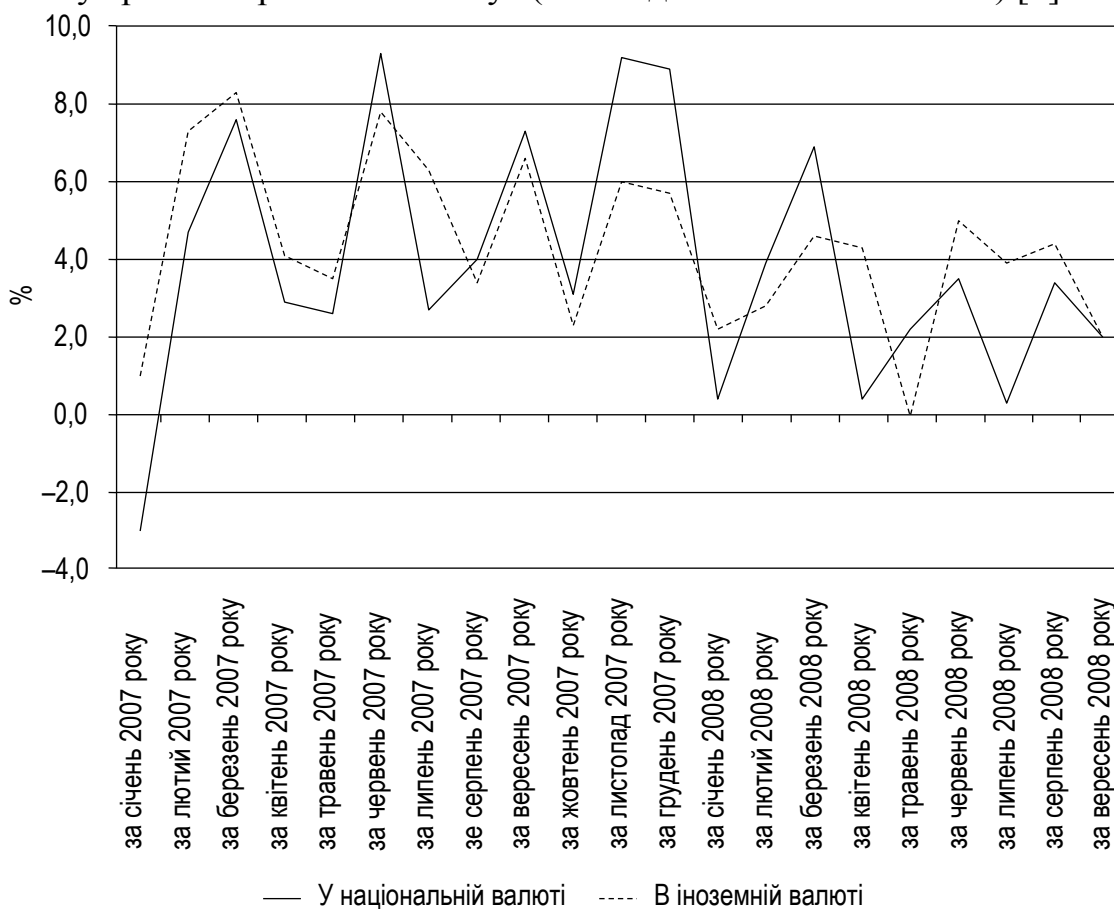

Рис. 1. Динаміка темпів приросту наданих кредитів, %

Існує думка про те, що кризу можна розглядати в аспекті своєрідного стимулюючого рушія для розвитку економіки країни. Однак у прагненні до позиціонування такого явища, як криза у позитивному світлі, слід не забувати про соціальний аспект. Зростання макроекономічних показників за рахунок стресів на мікрорівні, за рахунок пережитих негараздів окремих суб'єктів економічних відносин не можна трактувати однозначно як позитивне явище. Більшість фахівців, які стоять на позиціях позитивного впливу кризи на розвиток економіки країни в цілому в ретроспективі, забувають історичну істину про те, що будь-які негаразди в економіці країни насамперед завдають шкоди найбільш уразливим соціальним прошаркам і найменш захищеним.

Ризики, які виникають при здійсненні кредитування фізичних осіб, справляють негативний вплив на діяльність вітчизняних банків.

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам протягом 9 місяців 2008 року, зріс на 33,2 % і досяг 204,7 млрд. грн. Їх частка в загальному обсязі наданих кредитів зросла від 31,6 до 32,6 %.

У вересні поточного року вперше обсяг кредитів, наданих фізичним особам, перевищив обсяг коштів, залучених від фізичних осіб. Так, за станом на 01.10.2008 кошти фізичних осіб покривають надані фізичним особам кредити на 98,7 % (на 01.09.2008 – 100,2 %, на 01.01.2008 – 106,4 %) (рис. 2). Зазначене дає підстави зробити висновок про те, що тенденція щодо накопичення, яка спостерігалась протягом останніх років, закінчилася.

Правлінням НБУ з метою нейтралізації впливу зовнішньої фінансової кризи та забезпечення стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків прийнято постанову “Про додаткові заходи щодо діяльності банків” від 11.10.2008 № 319. Зазначена постанова обмежує діяльність банків за різними напрямками, проте головне обмеження зазначеної постанови – це шестимісячний мораторій на дострокове зняття депозитів вкладниками і приріст кредитного портфеля у випадку відсутності збільшення ресурсів у банку за рахунок зростання депозитів.

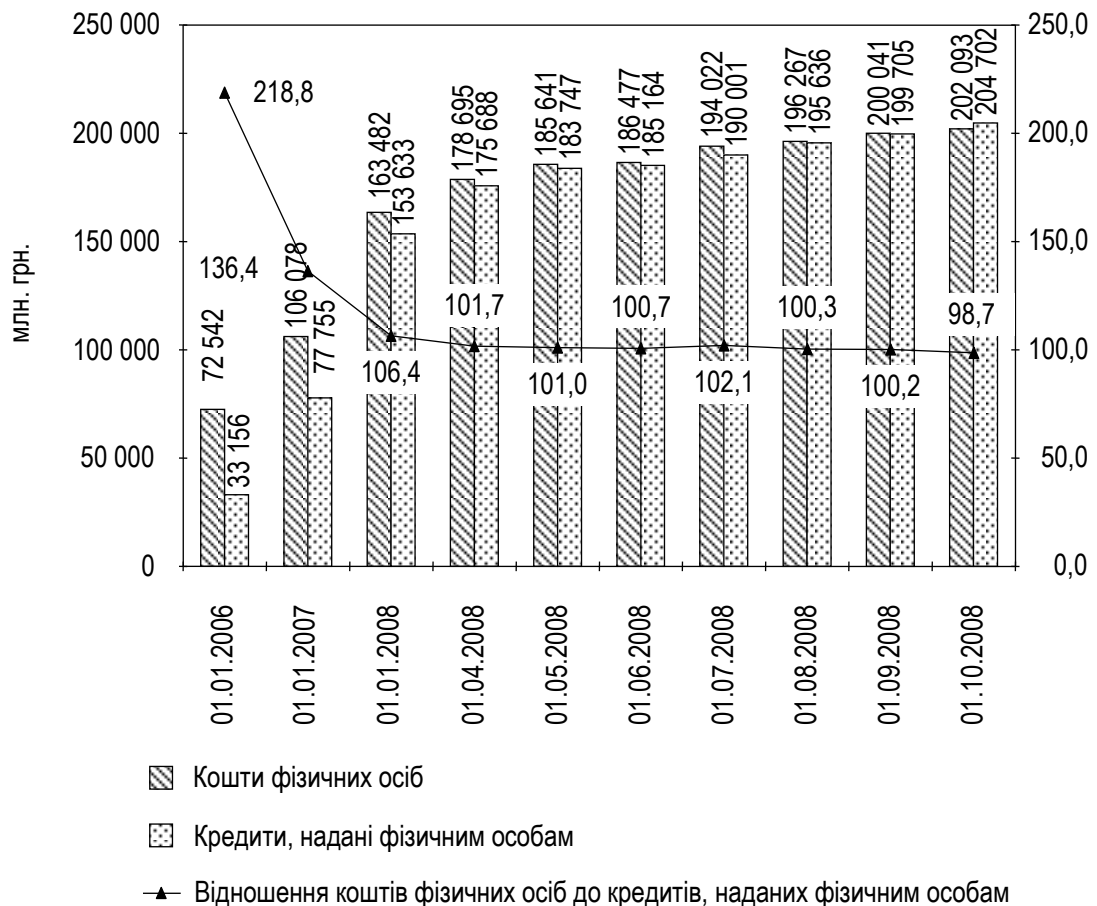

Рис. 2. Динаміка покриття коштами фізичних осіб кредитів, наданих фізичним особам, %

Збереження або посилення фінансової нестабільності також може призвести до погіршення фундаментальних показників кредитоспроможності України. У даний момент економіка України зіткнулася з одночасним проявом напруженої ситуації з ліквідністю на міжбанківському ринку, різкого зниження цін активів, дефіциту кредитних ресурсів і уповільнення економічного зростання.

В умовах ажіотажного попиту на американські долари відбулося різке підвищення курсу долара щодо національної грошової одиниці. Однією з причин зростання попиту на інвалюту є відтік депозитів з банків у результаті панічних настроїв серед населення. Додаткова готівка в обігу частково направляється на споживання, що стимулює інфляцію, а частково переводиться в інвалюту. Для населення України, яке має значний досвід як втрати заощаджень у банках, так і знецінення своїх коштів під час інфляції та знецінення національної грошової одиниці, перетворення власних заощаджень на долари США є одним із найпопулярніших способів зберегти свої гроші. Зазначене створює додаткові ризики для банків, оскільки значна частина позичальників, які отримали кредити в іноземній валюті, не мають надходжень в іноземній валюті. Більшою мірою це твердження стосується

позичальників – фізичних осіб. Населення приваблюють нижчі ставки за кредитами в іноземній валюті. Надаючи перевагу таким кредитам, пересічний громадянин не проводить аналіз власної кредитоспроможності. У результаті підвищення курсу іноземної валюти плата за кредит зростає, у той час як доходи в національній валюті залишаються незмінними. У результаті таких неочікуваних змін багато хто з позичальників виявляється неплатоспроможним, що, в свою чергу, призводить до отримання банками втрат.

Проте слід зауважити, що від початку 2008 року кредити, надані фізичним особам в національній валюті, зростали (в 1,4 раза) вищими темпами, ніж кредити, надані в іноземній валюті (40,6 проти 29,3 %) (рис. 3), і за станом на 01.10.2008 їх осяг становив 75,6 млрд. грн. (в іноземній валюті – 129,1 млрд. грн.), їх частка зросла від 35 до 36,9 % у загальному обсязі кредитування населення.

Підвищився ризик неповернення кредитів, наданих фізичним особам. Проблемні кредити фізичних осіб зросли на 99,9 %, а їх частка в загальній сумі кредитів, наданих населенню, зросла від 1,5 до 2,2 %.

У пресі та інших засобах масової інформації основна увага приділяється дискусуванню щодо ситуації у банківському секторі. Така ситуація пояснюється тим, що “банки – соціально небезпечні у тому розумінні, що вони працюють із грошми населення” [2]. Проте таку ситуацію в економіці країни, при якій основна увага спрямована на один сектор економіки, а інші аспекти знаходяться за межами поля зору, не можна назвати адекватною. Однобічна орієнтація антикризових заходів, їх спрямованість на стабілізацію лише банківської сфери випускає з поля зору той факт, що особливої підтримки на сьогодні потребує також і промисловий сектор, оскільки неможливо повернути стабільність банківському сектору без стабілізації реальної економіки.

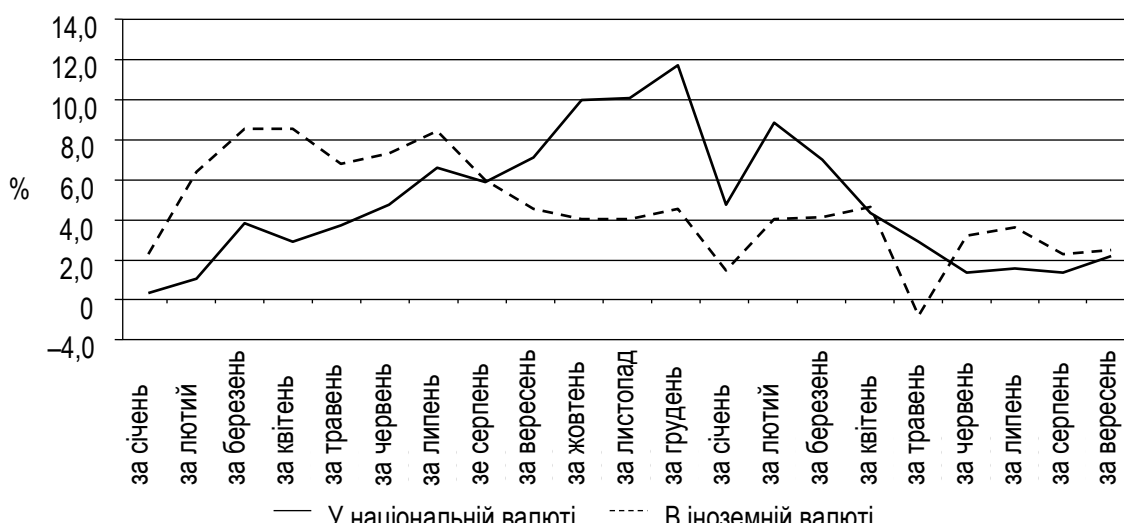

Рис. 3. Динаміка темпів приросту (зменшення) кредитів, наданих фізичним особам

Також не можна розглядати економічну кризу у відриві від політичної ситуації в країні. Політичне та економічне облаштування світу не може розглядатися відокремлено: відповідні сегменти світоустрою, взаємодіючи, доповнюють одне одного. Отже, мова йде не лише про кризу світової економіки, а й про геополітичну кризу.

Висновки. Побутує думка про те, що ситуація, коли країна знаходиться в стадії фінансової кризи, є найбільш сприятливою для проведення реформ, оскільки населення країни та інші суб'єкти діяльності усвідомлюють необхідність змін і готові сприйняти їх адекватно. Криза не лише руйнує, а й містить у собі конструктивний потенціал – зосереджується на перспективі, формує передумови утвердження нового. Криза – це не лише великі втрати та випробування, не лише деструктив. Це водночас і прискорення модернізації сучасного світоустрою, підґрунтя для утвердження нового, перспективного. І якщо дії уряду, Національного банку і, загалом, стратегічний курс нашої держави коригуватимуться відповідним позитивом, то зазначений шлях може виявитися найбільш результативним для кожного з нас.

Список літератури

1. Яценюк, А. П. Банківська таємниця часів Помаранчевої революції [Текст] / А. П. Яценюк. – К. : НВП Поліграф сервіс, 2008. – 270 с.
<http://www.epravda.com.ua/publications/490049cc422f6/> [Електронний ресурс].
<http://www.interfax.com.ua/> [Електронний ресурс].

Summary

The article has analyzed the reasons resulted in shock-stalling in the Ukrainian banking system activity. It is outlined the basic problems of the banking system happened during the last months. This article contains the estimation of the banking activity including crediting, the dynamics of growth rates of granted credits in national and foreign currencies, activity of the National Bank of Ukraine directed to banking support and the prediction of the best surmounting the crisis.

Отримано 15.12.2008